

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА СОЦІАЛІЗАЦІЮ ОСОБИСТОСТІ

MAIN ASPECTS OF THE INFLUENCE OF SOCIAL NETWORKS ON THE SOCIALIZATION OF PERSONALITY

У статті розглядаються особливості впливу соціальних мереж на соціалізацію особистості та значення Інтернет-мережі у формуванні та розвитку особистості. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито сутність понять «Інтернет-мережа», «медіасоціалізація» та «соціальні мережі», використано їх у дослідженні як основу для характеристики впливу на формування особистості. Охарактеризовано вікові та психологічні особливості молоді, які варто враховувати, організовуючи роботу: перехідний період становлення особистості, входження її в доросле життя, оволодіння нормами поведінки через реальні взаємини з оточенням, а також формування моральної свідомості та соціальної спрямованості.

З метою з'ясування стану організації виховної роботи з формування навичок інформаційної культури та грамотності проаналізовано виховні плани, що знаходяться у відкритому доступі в мережі Інтернет різних типів закладів освіти, проведено бесіди з учнями та студентами закладів вищої освіти, учителями та викладачами.

З'ясовано, що в закладах освіти недостатньо уваги приділяється формуванню в учнів навичок інформаційної культури та грамотності. Одним із напрямів такої роботи є формування її ціннісних орієнтацій у молоді, які піддаються впливу соціальних мереж. Важливо запровадити дієву систему «віртуальної етики», що буде орієнтована на закріплення моральних норм і цінностей.

Але заходи щодо досліджуваної проблематики не мають системності, а лише відбуваються як одиничні. З метою формування навичок інформаційної культури та грамотності варто проводити роботу систематично та різними формами організації, використовувати та активно впроваджувати в освітній процес сучасні інформаційні технології.

Ключові слова: соціальні мережі, соціалізація, інформаційна культура, медіаграмотність, Інтернет.

The article considers the peculiarities of the influence of social networks on the socialization of the individual and the importance of the Internet in the formation and development of the individual. Based on the analysis of psychological and pedagogical literature, we reveal the essence of the concepts "Internet", "media socialization" and "social networks"; we use them in the study as a basis for characterizing the impact on the formation of personality. The age and psychological features of young people that should be taken into account when organizing work are described: the transition period of personality formation, entering adulthood, mastering the norms of behavior through real relationships with others, as well as the formation of moral consciousness and social orientation.

In order to clarify the state of organization of educational work on the formation of information culture and literacy skills, analyzed educational plans that are publicly available on the Internet of various types of educational institutions, we conducted interviews with students of higher education institutions, teachers and lecturers.

We found that educational institutions do not pay enough attention to the development of students' skills of information culture and literacy. One of the directions of such work is the formation of value orientations in young people who are influenced by social networks. It is important to introduce an effective system of "virtual ethics", which will be focused on consolidating moral norms and values. But the measures on the researched problems are not systematic, but only take place as individual ones. In order to form the skills of information culture and literacy, it is necessary to work systematically and in various forms of organization, to use and actively implement modern information technologies in the educational process.

Key words: social networks, socialization, information culture, media literacy, Internet.

УДК 004.738.5:316.614

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/24-1.45>

Черниш О.О.,

аспірант кафедри соціальної педагогіки, асистент кафедри журналістики ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Сучасний розвиток суспільства характеризується зростанням ролі комп'ютерних інформаційних технологій, що відкриває нові можливості для навчання, обговорення проблем та комунікації. Активне впровадження нових технологій практично в усі сфери життя людини змінює процес комунікації, замінюючи спілкування в реальному світі на обмін інформацією у віртуальному світі – в Інтернет-мережі.

Особливої популярності останнім часом набувають соціальні мережі – новий майданчик для спілкування, обміну інформацією, рекламування та розваг. Протягом декількох десятиків років соціальні мережі ввійшли до багатьох сфер життя людини, набуваючи все більшої популярності як серед молоді, так і серед людей більш старшого віку.

Сьогодні Інтернет та соціальні мережі є невід'ємною частиною суспільно-політичного життя, відкриваючи для особистості як нові можливості для саморозвитку, так і певні загрози.

Так, безконтрольний доступ до сучасного інформаційного простору мережі Інтернет загрожує фізичному, психічному та особливо соціальному розвитку молоді. Саме молодь є сьогодні одним із найактивніших користувачів Інтернет-мережі. Таким чином, гостро постає завдання супроводу медіасоціалізації молоді в сучасному інформаційному просторі та аналізу впливу різних факторів Інтернету, зокрема соціальних мереж, на формування та розвиток особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх наукових працях ціла низка науковців звертала увагу на дослідження соціалізації молоді у

віртуальному просторі, ролі інформаційних процесів в інтеріоризації культурно-нормативних стандартів, стабілізуючих соціальну систему: Е. Гіденс, М. Кастельс, П. Дракер, Д. Белл, Е. Тоффлер, Е. Масуди, М. Маклюен, П. Бергер, Т. Лукман.

Серед українських і російських науковців слід відзначити праці Т. Каменської, О. Горошко, О. Личковської, О. Кислової, С. Коноплицького, С. Романенко, Д. Іванова, В. Симховича, А. Чистякова, С. Данилова та ін.

Так, учені О. Белінська, Ю. Данько, Є. Акімова, Ю. Бабаєва, А. Жичкина, О. Філатова вивчали особливості мотивації користувачів Інтернет-мережі й соціальних мереж, їхній вплив на формування особистості, на особистість користувачів, причини Інтернет-залежності, розробляли методи профілактики та технології щодо її попередження.

Особливості формування та розвитку мережевого суспільства розглядали в працях науковці: М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен, А. Тоффлер, Дж. Гэлбрейт, Р. Інгельгарт. Низка учених присвятила свої дослідження положенням та принципам використання соціальних мереж та прогнозування розвитку взаємодії людей в Інтернеті (Дж. Вальтер, Д. Вестерман, Б. Ван Дер Хейд, С. Тонг, Л. Лангвелл, Дж. Кім, Дж. Антоні).

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукової літератури доводить, що недостатньо дослідженим залишаються можливості впливу Інтернету та соціальних мереж на формування особистості, її ціннісних орієнтацій, стилю життя, на її самореалізацію. Таким чином, незважаючи на досить велику кількість публікацій із даної проблематики, вона зберігає свою актуальність.

Мета статті – ґрунтовно дослідити та проаналізувати вплив соціальних мереж на соціалізацію особистості, визначити роль Інтернет-мережі у формуванні всебічно розвиненої особистості.

Виклад основного матеріалу. Термін та поняття «соціальна мережа» запропонував у 1954 р. Джеймс Барнс, соціолог Манчестерської школи. У другій половині ХХ століття поняття «соціальна мережа» починають активно використовувати науковці, досліджуючи соціальні зв'язки та відносини.

За визначенням А. Досенко та І. Погребняк, соціальні мережі – це віртуальна мережа, що є засобом забезпечення сервісів та встановлення певних зв'язків між користувачами відповідно до їхніх особистих інтересів та інформаційних ресурсів, встановлених на сайтах глобальної Інтернет-мережі. Тобто за допомогою певних веб-сайтів у користувача є можливість указати певну інформацію про себе, за допомогою якої його зможуть знайти інші учасники мережі. Соціальні мережі мають на меті створення співтовариств в Інтернеті з людьми зі схожими інтересами та діяльністю.

Зв'язок забезпечується завдяки сервісу внутрішньої пошти чи миттєвого обміну повідомленнями. Знайшовши на сайті цілком незнайому людину, можна спостерігати ланцюжок проміжних знайомств, що пов'язаний із нею.

Засновником соціальних мереж вважають американський портал Classmates.com, який був розроблений у 1995 році. Завдяки популярності та успіху проекту на його основі з'явилися подібні аналоги. Проте офіційним початком популярності соціальних мереж дослідники вважають 2003–2004 роки, коли було запущено такі сервіси, як LinkedIn, MySpace і Facebook.

В основу популярних сьогодні соціальних мереж покладено людську потребу у самовираженні, що відповідно до піраміди Маслоу є найвищою потребою людини. Сьогодні кожна особа отримала можливість не тільки спілкуватися за допомогою соціальних мереж, а й ділитися результатами своєї творчої та професійної діяльності, захопленнями, а також навіть створювати власний продукт та вести успішний бізнес.

Соціальні мережі створюють умови відкритості й свободи осмислення соціальних подій. Як і будь-який технічний засіб, кожний користувач використовує соціальні мережі з різною метою. Т. Галіч відзначає, що наповнення соціальної мережі є індикатором розвитку суспільства, а сама соціальна мережа виступає засобом інформаційних війн, маніпуляцій людьми, соціалізації, виховання дітей, підлітків і молоді.

На думку Бергера і Лукмана, саме в соціалізаційному процесі криються можливості кардинальних реконструкцій і конструкцій людської поведінки. А з початком віртуалізаційних процесів соціалізація, особливо молоді, заслуговує на особливу увагу.

Натепер ще не вивченими в повній мірі є можливості соціальних мереж. Але дослідники звертають увагу на їх виключний вплив на формування свідомості молоді, мотиви її поведінки, ціннісні орієнтації, стиль життя, вибір мети і шляхів її реалізації, супутніх процесу соціалізації. Поступово зменшуючи роль таких інститутів виховання, як сім'я та заклади освіти, соціальні мережі займають все більш провідну позицію у формуванні та соціалізації молоді.

Особливого впливу соціальних мереж зазнають ціннісні орієнтації особистості. Оскільки наповнення соціальних мереж є процесом малоконтрольованим з боку держави, то це призводить до появи великої кількості ненормативної лексики та контенту для дорослих, закликів до насилля тощо.

Все це негативно впливає на ціннісні орієнтації молоді, які знаходяться в процесі формування й потребують певного часу для інтеріоризації. Під впливом Інтернет-мережі змінюється стиль життя особистості (звичні канали отримання

інформації, характер міжособистісних взаємодій, структура дозвілля), відбувається інтенсивне вироблення нових моделей взаємодії з середовищем. І, безумовно, це все впливає на безперервний процес соціалізації молодого людини.

Специфіка соціалізації індивіда у віртуальній реальності полягає в тому, що вона здійснюється в контексті взаємодії двох процесів: засвоєння особистістю норм і зразків поведінки, які вона сприймає в первинній соціальній реальності, та інтеріоризація норм, цінностей, установок віртуального простору.

Ми поділяємо думку Данилова [2], що соціалізацію особистості зі зважанням на Інтернет-фактори, варто розглядати у двох вимірах. По-перше, це соціалізація у віртуальному кіберпросторі, коли суб'єкт засвоює норми і цінності, моделі поведінки в мережевому просторі, інтегрується в мережеві Інтернет-спільноти. Показниками цього є рівень його комп'ютерної та інформаційної грамотності, знання правил і наявність навичок взаємодії в Інтернет-мережі. По-друге, це соціалізація в реальному світі через віртуальний вимір. Інтернет виступає не тільки потужним агентом вторинної соціалізації, але й виграє конкуренцію в інститутів, які реалізують первинну соціалізацію. Цьому сприяє динаміка сучасного життя, криза традиційних інститутів і цінностей – Інтернет соціалізує більшою мірою, аніж агенти реальної соціалізації.

На думку російського вченого А. Чистякова, в Інтернеті народжується новий вид соціалізації, який не можна зводити ні до первинної, ні до вторинної соціалізації, оскільки він здійснюється всередині віртуального простору, а його результати позначаються на реальному соціальному оточенні. Поєднання життя індивіда в реальному і віртуальному просторах учений позначив терміном – «третична соціалізація», підкресливши, що новий вид соціалізації може мати різну направленість і, відповідно, двоякий результат: забезпечувати розвиток як позитивної життєвої орієнтації, засвоєної в результаті первинної і вторинної соціалізації в реальному соціумі, так і негативної – призводити до десоціалізації в реальному соціумі [6, с. 25].

Серед основних рис спілкування в Інтернет-мережі – анонімність, відсутність невербальної інформації, установка на бажані риси партнера, добровільність, прагнення донетипової, ненормативної поведінки (у соціальних мережах майже неможливо контролювати дії, тому доволі часто спостерігаються прояви агресії та ненормативної лексики).

Соціальні мережі є майданчиком і для задоволення молоддю певних прихованих потреб, які не прослідковуються в реальному житті, а проявляються тільки в мріях та фантазіях. Соціальні мережі ж дозволяють втілити ці потреби за допомогою анонімних соціальних взаємодій, зокрема створення нових образів власного «Я».

Вплив надмірного використання соціальних мереж як засобу комунікації на реальні взаємостосунки користувача може бути досить відчутним: замкнутість, утрата соціальних контактів і друзів, роздратування під час живого спілкування, втрата навичок вербального та невербального спілкування, невиконання власних обов'язків тощо. Зловживання соціальними мережами може призвести не лише до десоціалізації, але й до деструктивних змін у психіці та поведінці особистості [1, с. 28].

Проте вплив соціальних мереж на соціалізацію молоді є не тільки негативним, а може мати й позитивний характер. Так, Інтернет-мережа загалом та соціальні мережі зокрема відіграють значну роль у подоланні комунікативного дефіциту особистості, сприяють розширенню кола її знайомих. Особистість здобуває навички спілкування, що є важливим для її саморозвитку. Однак деякі молоді люди намагаються бути в центрі уваги та додають до свого профілю якнайбільше «друзів», зокрема за рахунок незнайомих або мало-знайомих людей. Такий підхід містить потенційну загрозу особистій безпеці для особистості, персональна інформація якої дуже часто відкрита. Руйнівним чином на самоідентифікації особистості позначається й те, що іноді користувачі створюють декілька профілів (із різними іменами) в одній соціальній мережі.

Ми поділяємо думку Г. Золотової в тому, що сучасна молодь розглядає Інтернет і соціальні мережі як основне та перевірене джерело інформації. У соціальних мережах користувачі також можуть задовольнити потреби у самовираженні та самореалізації. Таким чином, підлітки використовують соціальні мережі для демонстрації особистої позиції щодо обговорюваних питань, власних досягнень, розробок або творчості. У цьому випадку для значної частини користувачів самовираження стає важливішим мотивом для використання соціальних мереж, ніж спілкування або отримання інформації [4, с. 128].

Зростає роль соціальних мереж у розвитку електронного навчання й освіти. На основі соціальних мереж сьогодні є можливість створювати нові технічні та методичні засоби навчання. Особливо актуальність соціальних мереж для освітнього процесу постала у 2020 році з введенням карантину в Україні. В умовах географічної віддаленості учні та педагоги почали використовувати можливості Інтернету та різноманітних засобів, що є певними аналогами соціальних мереж.

Велика кількість різноманітного відео- й аудіоконтенту, що міститься в соціальних мережах, створює умови для більш ефективного засвоєння навчального матеріалу. Перед сучасними викладачами та вчителями постало завдання спрямувати в конструктивне русло навчальну діяльність учнів у соціальних мережах та Інтернеті.

Проте позитивною рисою соціальних мереж є можливість створення груп за інтересами. Кожен зможе знайти те, що йому до душі, ту інформацію або тих людей, з якими йому буде цікаво спілкуватися та проводити час.

З метою формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі необхідно впроваджувати заходи, які спрямовані на проінформованість молоді щодо ризиків віртуального світу, формування критичного мислення та взаємодії фахівців, які займаються формуванням безпечної діяльності молоді в Інтернеті [3].

Підсумовуючи вищезазначене, виокремимо позитивні та негативні моменти впливу соціальних мереж на соціалізацію молоді.

До позитивних факторів можна віднести:

- формування навичок спілкування, відсутність будь-яких перешкод для комунікації користувачів та їхнього спілкування;
- можливість отримати корисну, нову інформацію користувачам;
- проведення дозвілля;
- ознайомлення з відео- й аудіоновинками;
- розширення можливостей для електронного й дистанційного навчання;
- всебічний розвиток.

До негативних факторів впливу соціальних мереж на соціалізацію молоді відносяться:

- залежність від соціальних мереж та Інтернет-мережі в цілому;
- негативний вплив соціальних мереж на психофункціональний стан користувачів;
- незахищеність особистої інформації;
- наявність великої кількості недостовірної інформації;
- відкритий доступ до негативної інформації (насилля, порнографія тощо);
- фінансові витрати на соціальні мережі.

Для з'ясування особливостей впливу соціальних мереж на соціалізацію особистості ми провели індивідуальні бесіди як з учнями, так і вчителями закладів освіти. У ході спілкування ми дійшли висновку, що робота з формування навичок інформаційної культури та медіаграмотності проводиться недостатньо. В учнів є потреба у знанні основ грамотної роботи в Інтернеті.

Сьогодні перед сучасним суспільством постало доволі складне завдання – створення в Інтер-

нет-мережі культурного сегменту, який буде спеціально орієнтований на молодь та буде конкурувати з низькокультурними ресурсами. Важливо запровадити дієву систему «віртуальної етики», що буде орієнтована на закріплення моральних норм і цінностей. Не менш важливим є й соціальний контроль за поведінкою користувачів Інтернет-мережі, моральна оцінка процесів віртуальної комунікації, введення певних обмежень та заборон.

Таким чином, вплив соціальних мереж на особистість залежить від того, наскільки в особистості сформовані навички інформаційної культури та грамотності. Саме тому в наш час варто зосередити особливу увагу на навчанні дітей та молоді основам безпечної поведінки в соціальних мережах та Інтернеті.

Висновки. Викладені вище складники дають змогу відзначити вагомий вплив соціальних мереж на соціалізацію особистості. Констатовано, що цей вплив має як позитивний, так і негативний характер, а медіасоціалізація молоді потребує соціально-педагогічного супроводу, використання нових методів та технологій.

На подальше вивчення заслуговують питання соціалізації молоді з урахуванням зростання ролі Інтернет-мережі та появою нових медіа.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богдан М.С., Горецька О.В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2014. С. 25–29.
2. Данилов С.А. Риски и потенциал интернет-социализации молодежи. *Известия Саратов. ун-та. Серия: Философия. Психология. Педагогика*. Саратов : Саратов. гос. ун-т, 2012. Т. 12. С. 42–46.
3. Досенко А., Погрябняк І. Інтернет-журналістика: комунікативні маркери : навчально-методичний посібник. Київ : ЦУЛ, 2020. 184 с.
4. Золотова Г.Д. Сутність технологічних видів адитивної поведінки дітей. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13 (272). Ч. IV. С. 126–130.
5. Млодик І. Що роблять діти в соціальних мережах. Як їм допомогти. URL: <http://onlinebezpeka.com/uk/advice-for-parents/communication-in-network/article/ssho-roblyatj-diti-v-sotsialjnikhmerezakh-jak-im-dopomogti>
6. Чистяков А.В. Социализация личности в обществе Интернет-коммуникаций: социокультурный анализ. Ростов-на-Дону, 2006. 278 с.